

потужного промислового комплексу України, який склався історично. Загалом відповіді студентів Донбасу виявилися сталими та відносно однотайними.

Таким чином, результати дослідження дозволяють зробити висновок, що найперспективніший шлях розвитку нашого регіону, на думку студентів, є індустріально-металургійним з найпрестижнішими спеціальностями юридичного, економічного, медичного та інформаційного напрямів. Що, насамперед, викликає низку питань, які стосуються перспектив інженерних та технічних професій.

Список літератури: 1. Калініна К. М. Університет Донбасу, як суб'єкт трансформаційних процесів в системі освіти / К. М. Калініна // Вісник Одеського національного університету. Одеса. – Т. 16. – Вип. 10 «Соціологія і політичні науки». – 2011. – С. 513–519. 2. Паниотто В. И., Максименко В.С. Количественные методы в социологическом исследовании [Электронный ресурс] / В. И. Паниотто, В. С. Максименко. – Киев, 2003. – Режим доступа: <http://ecsocman.hse.ru/text/19153534/>.

Надійшла до редколегії 25.09.2012

Раскрыто современное состояние университетов Донбасса. Проанализировано мнение студентов о престижности университетов в региональном, национальном и европейском образовательном пространстве, качестве университетского образования, востребованности и престижности специальностей региона и его перспективном пути развития.

The present state of Donbas universities is exposed. Students opinion is analysed of the prestige of universities in regional, national and European educational space, the quality of university education, highly sought and of prestige of specialties of region and its perspective way of development.

УДК 316.334:796

Ю. В. Мосаєв

СОЦІОЛОГІЧНИЙ ВИМІР ФУТБОЛЬНИХ ДЕРБІ КРАЇН ПІВНІЧНОЇ ЄВРОПИ

З'ясовано соціальні передумови та закономірності футбольних дербі країн Північної Європи. Проаналізовано особливості футбольних дербі в різних частинах країн північної Європи залежно від соціальних та демографічних особливостей регіонів.

Футбольні дербі є своєрідним відображенням соціальних перипетій, які відбуваються в рамках суспільства. Футбольні дербі в країнах Північної Європи мають відмінну від континентальної Європи специфіку, оскільки розвиток спорту та футболу зокрема в цих країнах відповідає принципам соціальної справедливості та соціальної держави найбільшою мірою. Саме тому дослідження футбольних дербі в країнах Північної Європи має інтерес як для

розвитку соціології спорту, так і для дослідження теорії соціальної структури в рамках окремих соціальних інститутів.

Дослідженням соціальних особливостей футбольних дербі в Північній Європі займалися такі вчені, як В. Ellert, К. Johnsen, J. Hansen, А. Fran, G. Hasse, L. Nylin та інші. В той же час даний аспект соціальної реальності у вітчизняній соціологічній думці не є вивченим. До того ж проблематика футбольних дербі взагалі не розглядається в українській соціологічній думці.

Метою статті є здійснення соціологічного аналізу футбольних дербі країн Північної Європи.

Під країнами Північної Європи ми розуміємо країни Скандинавського півострова (Норвегію та Швецію), Фінляндію, Данію та Ісландію. До того ж слід відзначити, що до цих країн ми відносимо дві данські автономії – Фарерські острови та Гренландію. Це ми робимо через те, що Фарерські острови є членами ФІФА і окремо від Данії беруть участь в європейських футбольних турнірах, вони мають інститут футбольних збірних, на чолі якого знаходиться національна збірна Фарерських островів з футболу.

Футбол у Норвегії не є спортом номер один. Ця північна країна славиться своїми лижниками, біатлоністами, стрибунками з трампліна та ковзанярами. Серед ігрових видів спорту розвинені хокей та гандбол. І саме гандбол – як чоловічий, так жіночий – є найбільш розвиненим командним видом спорту в Норвегії.

У той час, коли футбол розвивається в країні більше ніж 110 років, але найбільшим успіхом національного футболу на міжнародному рівні є участь норвезької збірної в 1/8 фіналу Кубка Світу в 1998 р. Та в період із 1995 по 2002 р. «Русенборг» із міста Тронхейм регулярно виступав у найпрестижнішому євротурнірі – Лізі Чемпіонів європейських країн. А загалом норвезький футбол сприймався серед уболівальників та спеціалістів як ресурсна база англійського футболу. Участь у норвезькій першості для футболістів була трампліном для переходу в британський футбол. Футболісти, які за своїм рівнем майстерності не могли розраховувати на перехід до британських клубів, підвищували свою кваліфікацію в чемпіонатах Швеції та Данії. Тільки останні двадцять років норвезькі клуби суттєво вирівняли становище і, ставши самодостатніми, почали самі залучати футболістів з Фінляндії та Ісландії.

Футбольні дербі Норвегії різноманітні, через те що футбол у Норвегії здебільшого любительський і це не дає можливості сформувати пул професійних та заможних клубів. Тому на даний момент найуспішнішими клубами Норвегії є тронхеймський «Русенборг» та «Фредрікстад» з однойменного міста. Обидва клуби представляють портові міста, тому і дербі має назву портового. Відмінність міст у тому, що Тронхейм – це морський порт, а Фредрікстад – річковий. І успіхи клубів різняться в часі.

Футбольний клуб із міста Тронхейм з'явився у 1917 р. за назвою «Одд», яка була взята найуспішнішого на той момент норвезького

клубу «Одд Шиєн», а «Фредрікстад» – один із клубів, успіхи якого приходяться на середину ХХ століття [1]. Як бачимо, дане дербі є класичним прикладом протистояння клубів, які уособлюють різні покоління норвезького футболу. Норвезькі вболівальники є одними з найтолерантніших уболівальників Європи, і тому протистояння між цими клубами не існує. Точніше, воно носить формальний характер, не має соціально-політичних основ і не закінчується масовими порушеннями громадського порядку.

Однією з особливостей норвезького футболу є те, що столичні клуби не домінують і загалом показують посередні показники. Найвідомішим із клубів столичного міста Осло є «Волеренга», заснований у 1913 р., що виступає у найвищому дивізіоні Норвегії. Клуб було названо іменем сусіднього до Осло містечка Волеренги [2]. Цей футбольний клуб 5 разів вигравав національну першість і сильних суперників на теренах Осло ніколи не мав. Інші клуби з Осло «Люн» та «Скейд», які на двох виграли 3 національних першості з футболу, зараз грають у нижчих дивізіонах норвезької першості.

Найбільше угруповання фанатів «Русенборга», що називається Клапеп (клан), виникло в травні 1991 р. Нині це найбільше ультрас-угруповання Норвегії, до якого входять 10 тис. осіб [2]. Це свідчить про те, що в Норвегії до початку 90-х років ХХ століття не існувало «фанатського» руху, і тому ми не можемо говорити про стійке протистояння клубів з Осло. Однак, з іншого боку, розуміючи особливості нордичного характеру норвежців, ми можемо стверджувати, що прояви дербі між клубами Осло все ж існували, оскільки дане протистояння наявне зараз за рахунок уболівальників з малих міст Норвегії, в яких розвинені настрої проти «Волеренги» та її фанів. Більш запеклими є настрої вболівальників «Волеренги» та «Русенборга» з вболівальниками «Вікінга».

Футбольний клуб «Вікінг» – норвезький футбольний клуб з міста Ставангер, заснований в 1899 р. Восьмиразовий чемпіон Норвегії та п'ятиразовий володар кубка Норвегії, клуб грає у вищому дивізіоні з моменту його існування [3]. Цей клуб найпопулярніший у норвезькій провінції і протистоїть усім клубам з великих міст Норвегії; клуб є феноменом і своєрідною командою, що представляє інтереси малих міст. Тому і вболівальники «Вікінга» є у всіх містах країни. Майже кожен матч цього клубу – подія всієї країни, але через те, що в місті немає значних спонсорів, клуб не є беззаперечним лідером місцевої першості.

Ще двома великими клубами Норвегії є «Лілестрем» та «Бран». Ці два клуби мають велику кількість шанувальників і представляють великі промислові міста, тому і протистояння між ними можна назвати промисловим дербі Норвегії. Обидва клуби мають середню відвідуваність матчів вищу за 10 тис. уболівальників [4]. Дані клуби та вболівальники – з великими амбіціями, не раз вигравали місцевий чемпіонат і протистоять «Волерензі» та «Русенборгу» як на футбольному полі, так і за його межами.

Подібна ситуація з футбольними дербі і в Фінляндії, тільки тут національна збірна з футболу жодного разу не брала участі в офіційних турнірах серед футбольних національних збірних високого рівня, і взагалі в цій країні спорт розвинений на порядок гірше, ніж у Норвегії, і спортом номер один є хокей.

Найтитлованіший клуб країни – гельсінський «ХІК», який виграє кожен четвертий чемпіонат Фінляндії [5]. Цей клуб є єдиним фінським клубом, який брав участь в Лізі європейських чемпіонів, що є найпрестижнішим футбольним турніром Європи серед клубних команд. У рамках гельсінського дербі йому протистоїть «ХІФК». Даний клуб – представник подібного універсального спортивного товариства, яке розраховане на розвиток хокею. В минулому це дербі було значним, і «ХІФК» навіть 7 разів вигравав фінську футбольну першість. Зараз клуб представляє Гельсінкі у нижчих дивізіонах фінського футболу.

Другим за титулованістю в Фінляндії є футбольний клуб «Хака» і міста Валкеакоскі. В даного клубу немає великої кількості антипатиків, тому дербі між «ХІКом» та «Хакою» не є принциповим, однак у нього є всі можливості в майбутньому стати протистоянням між столицею і провінцією.

Специфіка всіх скандинавських країн в тому, що, крім великого столичного міста, тут є два промислових центри. У Фінляндії це Турку і Тампере, але роль Тампере в фінському футболі відіграє клуб, одноіменний іншому великому фінському місту, – «Лахті». Роль Турку у Фінляндії неocenенна, оскільки внутрішні дербі міста розігрують «ТПС» та «Інтер» [6]. Це протистояння є головним фінським внутрішнім дербі. Соціальний аспект дербі – це протистояння місцевого клубу та клубу, що створювався як клуб фінських іноземців. А загалом футбольні представники міста Турку протистоять клубам з міста Лахті й Тампере.

Швеція – це найбільша, найтитлованіша та найспортивніша країна Північної Європи. Збірна цієї країни – одна з найтитлованіших збірних Європи, про що свідчать 3 комплекти нагород світових футбольних першостей, проведення європейського та світового футбольних форумів. Футбольний клуб «Гетеборг» – один із засновників перших розіграшів Ліги Європейських чемпіонів. З. Ібрагімович, Т. Бролін, М. Далін, С. Терн, С. Шварц, Т. Равелі – гравці з тисячі кращих футболістів за історію європейського футболу – виховані саме у Швеції.

Найбільш відоме футбольне дербі у Швеції – це протистояння клубів «Гетеборг» та «Мальме». Ці футбольні клуби на двох виграли 38 національних першостей, є містами-сусідами і найбільшими містами Швеції після столичного Стокгольма.

«Гетеборг» є найуспішнішим клубом не тільки Швеції, але й усього скандинавського регіону. Адже він єдиний зі скандинавських клубів, що виграв Кубок УЄФА, до того ж двічі – в 1982 і 1987 рр. Цей клуб є рекордсменом і за кількістю національних титулів,

єдиним клубом, який у Швеції має подібні результати, є клуб «Мальме». Гетеборг – великий промисловий, торговельний, культурний центр країни, заснований в 1603 р. як морська фортеця і торговий центр. Зраз це друге за величиною шведське місто; у ньому переважають рівні квартали будинків, оточені приміськими віллами з вільним плануванням [7]. Мальме виріс із села, яке має багато історичних пам'яток. Звідси витікають соціальні аспекти даного дербі, до того ж ці міста, як і Стокгольм, знаходяться на Півдні Швеції, де відносно нормальний клімат і є доступ до моря, що зумовило наявність фінансів у цих клубах.

У рамках Гетеборга присутнє і найбільше класичне дербі Швеції, в якому «Гетеборгу» протистоять земляки з «Ергрюте», які на зорі розвитку шведського футболу здобули 12 чемпіонських титулів [8]. Дане дербі – це протистояння минулого та позаминулого, оскільки останнє десятиліття проходить під домінуванням клубів з інших міст Швеції. Це дербі проходить в добродушній атмосфері, як і більшість скандинавських дербі. Ще один із клубів цього міста – «Гаїс» має занадто мало шанувальників, хоча раніше цей клуб фінської громади протистояв «Ергрюте» і дербі мало міжнаціональний характер.

Має своє дербі і Норчепінг – важливий промисловий центр Швеції, де його розігрують однойменний клуб та футбольний клуб «Слейпнер». Дане протистояння є одним з мертвих дербі країни, оскільки обидва клуби на двох виграли 13 шведських першостей, але успіхи клубів у далекому минулому.

Стокгольм у вищому дивізіоні місцевого футболу представляють столичні клуби «АІК» та «Юргорден».

«Юргорден» заснований у 1891 р. на одному з островів Стокгольма, називаному Юргорден. Спочатку «Юргорден» складався з 20 молодих спортсменів, єдиною вимогою для вклучення в клуб було проживання на однойменному острові [9, р. 54]. За свою історію клуб виграв 11 першостей з футболу, а ще більше з хокею. Його результати не зміг перевершити більш популярний стокгольмський клуб «АІК», заснований того ж 1891 р., футбольна секція якого була відкрита в 1896 р. Традиційно «АІК» вважався одним із найсильніших клубів Швеції [10, р. 35]. Столичне дербі є цікавим і запеклим та підпадає під категорію територіального дербі, в якому за кількістю народної любові передує «АІК», але за результатами – «Юргорден».

Багато спеціалістів відносять «АІК» до так званої великої трійки шведських футбольних клубів, але, на нашу думку, успіхи цього клубу не є значними для такого зарахування. В той же час цей клуб є подразником для всіх провінційних клубів Швеції, на відміну від «Юргордена».

Швеція як найсильніша футбольна країна регіону останнім часом почала відчувати конкуренцію з боку Данії. Особливо вона розгорнулася у 1992 р., коли Данія виграла чемпіонат Європи з

футболу саме на території Швеції. Це сприяло швидкому розвитку футболу в країні, і вже сьогодні данці за результатами на рівні збірних та клубів випереджають Швецію.

Специфіка данського чемпіонату полягає в тому, що більшість національних першостей виграли клуби з Копенгагена. Футбольні клуби «КБ», «АБ», «Б 1903», «Б 93» та «Фрем» були студентськими клубами, що до 1991 р. виграли майже всі місцеві першості з футболу. За ці клуби грало багато науковців, наприклад брати Бори виступали за футбольний клуб «АБ». У 1991 р. всі клуби об'єдналися в один під назвою футбольний клуб «Копенгаген». З того часу існує одне дербі національного масштабу на теренах Данії – це протистояння клубів «Копенгаген» та «Брондбю». Це дербі синтезованого столичного клубу з клубом, який виховав найвидатніших данських футболістів.

Ісландія ніколи не була видатною спортивною країною, оскільки ця країна північна і маленька. Сьогодні ісландці відомі гандболом та шахами, а футбол перебуває в затінку цих видів спорту. Всі найвідоміші клуби країни знаходяться в місті Рейк'явік. «Рейк'явік», «Валюр» та «Фрам» – це команди, що мають любительський статус, і протистояння між ними зводиться до звичайного районного дербі, проте воно має національний масштаб, що є унікальним випадком у світовій історії футбольних дербі [12].

Ще двома суб'єктами футболу регіону є дві колишні данські колонії. Це Фарерські острови та Гренландія. Фарерські острови – це територія Данії, яка має широку економічну автономію. Дана територія є членом УЄФА та ФІФА, але футбольні клуби цієї території є одними з найслабших у Європі та світі. У міру своїх сил вони розвивають ігрові види спорту і мають непогану спортивну інфраструктуру. В той же час головною вадою розвитку їх футболу є відсутність професійних футбольних клубів.

При цьому на Фарерських островах є цікаве столичне дербі, в якому беруть участь футбольні клуби «ХБ Торсхавн» та «Б36 Торсхавн» [11]. Це протистояння між представниками рибальських підприємств, які існують і донині. Інше важливе місце у сфері місцевих дербі займають відносини зазначених клубів із клубом «Кефлавік». з однойменного міста. Цей клуб є другим за значенням клубом даної території, і протистояння зі столичними клубами є запеклим і значущим для всіх учасників згаданого дербі.

Зараз фарерський футбол переживає нову стадію розвитку. Лідером місцевого футболу став футбольний клуб «Стреймур», який має вже одне чемпіонство і лідирує в нинішньому чемпіонаті, що говорить про актуалізацію матчів провідних клубів саме з цим клубом, однак нових повноцінних дербі ще не сформувалось.

Гренландія не є офіційним членом міжнародних футбольних федерацій, в той же час на острові розігрується національна першість з футболу більше ніж 60 років. Головне дербі острова – «Нагдунгуак-48» з міста Ілууасат та «В-67» з міста Нуук. Наявне в

«Гренландії і велике класичне дербі. До нього ми відносимо проти-стояння згаданого «В-67» та клубу «Нуук Драетслаг». Дане проти-стояння є важливим, оскільки обидва клуби не раз вигравали націо-нальну першість з футболу. Та головна проблема всіх гренландських клубів – невизнання їх футбольним світом і немож-ливість брати участь в офіційних матчах як на клубному рівні, так і на рівні національних збірних.

Виходячи з вищевикладеного, можна зробити певні висновки. Північна Європа не є на найрозвиненішим футбольним регіоном Європи. У всіх країнах футбол розвинений на значному рівні, але відсутність великої кількості клубів не сприяє досягненню місце-вими клубами значних міжнародних результатів. У той же час во-ни виховують велику кількість футболістів для всієї Європи. Така політика сприяє створенню сильних національних збірних.

Зазначені фактори не нівелюють місцевих дербі. Особливо за-пекає дербі є в Норвегії і Швеції, де розвинені національні пер-шості, що мають значні кошти на залучення іноземних футболістів. У той же час в Ісландії та Фінляндії дербі менш значні через відсу-тність стабільних клубів. І важливою характеристикою регіону є дербі на території данських автономій в рамках їх окремих націо-нальних першостей.

Надалі футбольні та інші спортивні дербі даного регіону вима-гають детального емпіричного дослідження та створення описової моделі для продукування соціальних технологій широкого вжитку в даній сфері.

Список літератури: 1. Fredrikstad Fotballklubb har en av de rikeste historiene av alle [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.fredrikstadfk.no/club-history>. 2. Historikk. Her får du litt om Vålerengas historie [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.vif-fotball.no/club-history/article/62i97t1he7h12uqoy1yhg8vt/title/historikk>. 3. Tidligere spillere [Елек-тронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.viking-fk.no/former-players>. 4. Branns historie [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://historie.brann.no/>. 5. Hjk Helsinki [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.hjk.fi/>. 6. TPS Turku [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://fc.tps.fi/tps_in_brief.151.html. 7. Города Швеции: Стокгольм, Гётеборг, Мальмё [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://turfo.ru/sweden/153-goorda-shvecii-stokgolm-gjoteborg-malmjo.html>. 8. Liedholm J. Från A till ÖIS : sällskapet genom 100 år : 1887–1987 / Jan Liedholm, Tomas Svedberg, Örgryte idrottsällskap. – Göteborg, 1987. – 260 p. 9. Hasse G. Djurgårdens IF Fotboll 1899–2006 / G. Hasse. – Attraktiv Media ; Djurgårdens IF Fotboll, 2007. – 360 p. 10. Nylin L. Den nödvändiga boken om Allsvenskan. Sundbyberg Semic / L. Nylin. – Stockholm. – 380 p. 11. Arge J. Havnarmenn i Gundadali 1904–1994 / J. Arge. – Göteborg, 1994. – 400 p. 12. Schram E. B. Fyrsta öldin – saga KR í 100 ár. / Ellert B. Schram. – Knattspyrnufélag Reykjavíkur, 1999. – 320 p.

Надійшла до редколегії 02.11.2012

Вьяснены социальные предпосылки и закономерности футбольных дерби стран Северной Европы. Проанализированы особенности футбольных дерби в разных частях стран Северной Европы в зависимости от социальных и демографических особенностей регионов.

Social pre-conditions and conformities to of football derbies in the countries of North Europe are found out. The features of football derbies in different parts of countries of North Europe are analysed depending on the social and demographic characteristics of regions.

УДК 316:473.743(477)

**Ю. О. Свеженцева,
І. В. Щербакова**

МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ СОЦІОЛОГІЧНОГО ВИМІРЮВАННЯ МОДАЛЬНОСТЕЙ СТРАХУ

Ідентифіковано та описано методичні проблеми соціологічного вимірювання модальностей страху, а також розроблено пропозиції щодо підвищення валідності та надійності вимірювання цих феноменів. Обґрунтовано висновок, що побоювання, утлумачені як знані страхи, є найбільш придатними для вимірювання методом соціологічного опитування.

Останніми роками світові тенденції інтенсифікації багатьох соціальних процесів, соціально-економічні, політичні кризи підривають передбачуваний для людей розвиток суспільства, вносять дезорієнтацію, ускладнюють адаптаційні процеси. Постійна необхідність пристосування до дійсності, що змінюється, спричинила сильні емоційні реакції серед населення, а саме посилення тривожності, страхів та побоювань у суспільстві. Саме ці соціальні настрої викликали хвилю уваги соціологів багатьох країн, зокрема пострадянських, до вивчення різних модальностей страху, що набули масового характеру.

Дослідження страху виникли спочатку як емпіричні і тільки пізніше стали оформлятися теоретично. Проблематика соціальних страхів порушена у роботах В. О. Андрусенко, Д. М. Барбалета, З. Баумана, У. Бека, А. Віддавські, Е. Гідденса, О. О. Голіва, Є. І. Головахи, А. Д. Гудкова, К. Дейка, Б. В. Дубіна, В. І. Зубкова, В. О. Іванової, В. М. Кузнецова, Д. Луптон, Ю. О. Левади, Н. Лумена, С. Я. Матвєєвої, Н. В. Паніної, В. І. Паніотто, О. В. Покальчука, А. І. Пригожина, Н. І. Соболевої, Дж. Тернера, В. Е. Шляпентоха, В. М. Шубкіна, В. О. Ядова, О. М. Яницького та ін. Разом із збільшенням уваги до цієї тематики гостро постало питання розробки та удосконалення методик для соціологічного вивчення модальностей страху. Можна стверджувати, що й сьогодні соціологи знаходяться у активному пошуку адекватних та надійних методів дослідження та виміру всіх проявів масових страхів.